

ХРИСТИЯНСЬКЕ БОГОСЛОВ'Я

**Валентин КАЛЬНИШ,
Юрій КАЛЬНИШ**

Свята Трійця як сакральний символ універсальної моделі управління Всесвітом

Метою дослідження, результати якого викладено в цій статті, було виявлення особливостей функціонування окремих компонентів універсальної моделі управління, представленої в християнстві у вигляді сакрального символу – Свята Трійця, на основі аналізу функціонування ієрархії реально існуючих систем різної природи.

Ключові слова: Свята Трійця, Бог, Отець, Син, Святий Дух, управління, іпостасі.

Суспільство завжди приділяло значну увагу процесам управління. В найпростішому вигляді управління можна трактувати як функцію систем різної природи (біологічної, технічної, соціальної тощо), яка забезпечує підтримку, упорядкування, збереження, а при наявності потреби, – трансформації режимів їх діяльності. Вже понад два тисячоріччя у християнському світі загальновідомим і шанованим символом управління Всесвітом є Свята Трійця. Аналізу питань, пов'язаних з роллю Святої Трійці, присвячена величезна кількість праць. Але в напрямку визначення особливостей функціонування її компонентів, що об'єднані цим сакральним символом в доступних нам літературних джерелах, даних не знайдено, тому актуальність проблеми дослідження феномену Святої Трійці залишається непересічною й понині.

Слово «Трійця» у Святому Письмі власне не зустрічається, але вчення про Святу Трійцю так ясно і відкрито запропоновано в ньому, що становить основну рису християнської віри. Так після воскресіння Свого, посилаючи апостолів на проповідь, Господь сказав їм: «Ідіть, навчайте всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (Мф. 27, 19). Саме слово «Трійця» зустрічається в працях Феофіла Антіохійського, Тертуліана,

Григорія Чудотворця, Орігена, Афанасія Олександрійського та ін. При цьому в працях православних дослідників ХХ ст.: В.М. Лоського, І. Мейєндорфа, Г. Флоровського, архімандрита Софронія (Сахарова), митрополита Антонія (Блума), митрополита Іоанна (Зізіуласа), Хр. Яннараса та ряду інших особливе місце зайняло богословське поняття Божественного Особи і людської особистості.

Поряд з церковно-догматичними визначеннями в Біблії і в творіннях святих отців ми знаходимо безліч образів і аналогій, які покликані передати сенс розуміння Бога як Трійці. Ці образи і аналогії не слід розглядати як докази вчення про Трійцю, оскільки, згідно з церковним вченням, цей догмат не підлягає логічній верифікації.

Поряд з цим у багатьох творах, пов'язаних з Трійцею, приміром, у книзі о. Павла Флоренського, наводиться низка цікавих думок про ту роль, яку відіграють тріади в процесі життя. Він наводить приклади простору (три виміри), часу (минуле, сучасне, майбутнє), вказує на те, що існує три граматичних особи, що буття свідомості теж троїчне (теза, антитеза, синтез). Наводить о. Павло й інші приклади¹. До цього можна додати, що особливу роль у світі відіграють не тільки тріади, але і триєдність, що виявляється буквально всюди.

Метою дослідження, результати якого викладено в цій статті, було виявлення особливостей функціонування окремих компонентів універсальної моделі управління, представленої в християнстві у вигляді сакрального символу – Свята Трійця, на основі аналізу функціонування ієрархії реально існуючих систем різної природи. Для виконання поставленої мети вирішувалися наступні наукові завдання:

- виявити функціональні особливості компонентів духовного рівня символу Святої Трійці;
- узагальнити особливості символу Святої Трійці в різних системах управління буттям матерії у Всесвіті;
- окреслити загальні закономірності дії Святої Трійці як універсального символу управління Всесвітом.

Усі попередні покоління залишають набуту ними інформацію наступним. Це усні перекази, архітектурні пам'ятники, письмові джерела тощо. У найбільш стислому, рафінованому вигляді така інформація здавна передається за допомогою міфологічних переказів. Та варто зазначити, що інформація про тонкі механізми управління Всесвітом, яке здійснюються Святою Трійцею, не є відкритою. Так, у своєму посланні коринф'янам апостол Павло свідчить: «Мудрість же ми проповідуємо між обраними, але мудрість не століття цього і не влади століття цього минущої.

Але проповідуємо Премудрість Божу, таємну, котру призначав Бог раніше століть до слави нашої, що ніхто з влади століття цього не пізнав; тому що якби пізнали, то не розіпнули б Добродія Слави» (1 Корів. 2,6–8). Тому цю інформацію можна винайти лише за допомогою дослідження опосередкованих даних, на які в Біблії є тільки натяки. Аналіз цих езотеричних аспектів Святої Трійці може пролити світло на принципи улаштування ідеальної керуючої системи.

Розглянемо функціональні особливості компонентів духовного рівня. У християнстві особливе місце посідає постулат про триєдність Бога. Так, у посланні апостола Іоанна говориться, що «Бог є любов» (1 Іоан., 4.8,16). Н. Кузанский розширює рамки цього твердження. Він пише: «Ти, боже мій, бог-любов, є і любляча любов і бажана любов, і зв'язок люблячої і бажаної любові, тобто я бачу в тобі, богу моєму, і люблячу любов, і бажану любов, а бачачи люблячу любов і бажану любов, бачу любовний зв'язок обох, але усе, що я бачу в тобі, є тільки ти сам, боже мій. ... Але чим любов досконаліше, тим вона простіше, а ти, боже мій, любов вищої досконалості і простоти; ти – сама досконаліша, найпростіша й природніша сутність любові. Тому в тобі, бозі-любові, що любить, бажаний і зв'язок обох не різні речі, а те саме, сам ти, боже мій; оскільки бажане збігається в тобі з люблячим, бажаність з любов'ю, зв'язок збігу [того й іншого] є теж сутнісний зв'язок: у тобі немає нічого, що не було б твоєю сутністю. Словом, те, що з'являється мені трьома [різними речами], – люблячий, бажаний і зв'язок – є сама твоя найпростіша абсолютна сутність; стало бути, тут не три, а одне. ... Множинність вищезгаданої трійці – така множинність, що вона і єдність, а єдність – така єдність, що і множинність»²

Це твердження відтворює Гегель, маючи на увазі, що третьою іпостассю християнської Трійці є любов Отця і Сина. Він говорить: «Бог є любов, тобто таке розходження і знищення такого розходження, гра такого розходження, що не приймається всерйоз, що саме в такий спосіб покладається як знате, тобто вічна, проста ідея. Ця вічна ідея висловлена в християнській релігії і зветься триєдність – це і є сам бог, вічно триєдиний»³. Враховуючи цю фундаментальну думку, можна припустити, що ідеальна модель управління повинна складатися з трьох компонентів, природно і гармонійно поєднаних в неподільну структуру. Але кожний з цих компонентів має свої функції. Розглянемо деякі з цих функцій.

Згідно Біблії, Бог Отець не тільки створив, але й упорядкував матерію і живих істот, тобто, кажучи сучасною мовою, виступив організатором Всесвіту і життя в ньому. Він дав людям закони взаємодії у вигляді десяти

заповідей. Тут простежуються чіткі логічні функції Бога Отця – конструктора Всесвіту, на попередніх діях якого ґрунтується весь його розвиток.

Бог Син є Спаситель. Він спокутував гріхи людства і веде його до спасіння. В майбутньому, коли станеться друге пришествя, він буде здійснювати справедливий суд. Як бачимо, функції Бога Сина зовсім інші – майбутнє збереження найкращих представників людства, які народжуються і діяльність котрих розгортається тепер.

Істотно інші функції виконує Святий Дух. Він є «інтегратором» і виконавцем волі Бога Отця і його Сина. У Євангелії Спаситель промовляє апостолам так: «Ще багато чого маю сказати вам, але ви тепер не можете вмістити. Коли ж прийде Він, Дух істини, то наставить вас на всяку істину. Утішник же, Дух Святий, котрого пошле Отець в ім'я Моє навчить вас всьому і нагадає вам усе, що Я казав вам» (Іоанн 16.12, 14.26).

Вчення про Триєдиного Бога зводиться до трьох положень:

1) Бог є троїчним і троїчність полягає в тому, що в Бозі перебувають Три Особи (іпостасі): Отець, Син, Святий Дух;

2) кожна Особа Пресвятої Трійці є Бог, але Вони суть не три Бога, а суть єдина божественна істота;

3) усі три Особи відрізняються особистими, або іпостасними властивостями.

Логічні властивості Трійці формулює Б.В. Раушенбах:

- Триєдність. Ця властивість абсолютно очевидна, вона говорить про те, що єдиний Бог і Трійця одне і те ж.

- Єдиносутність. Стверджується, що три Особи Трійці мають однакову одна з одною сутність – зводиться до того, що кожна Особа є Богом.

- Неподільність. Твердження, що Трійця нероздільна, стає особливо важливим після висновку, що кожна Особа є Богом. За вченням Церкви, Іпостасі завжди виступають разом і абсолютно виключено, щоб якась Особа діяла окремо від інших.

- Вічна спільносутність. За вченням Церкви Отець, Син і Св. Дух існують спільно і завжди, тобто володіють властивістю спільносутності.

- Специфічність. Суть цієї властивості зводиться до того, що, незважаючи на єдиносутність, три Особи не зводяться одна до одної, а кожна має свою специфіку. При бажанні останні дві властивості – спільносутність і специфічність – можна було б об'єднати в одну: незлиття (незлиття Осіб і незлиття їх дій). Це дозволило б надати логічним властивостям Трійці таку форму: Трійця триєдина, єдиносущна, нероздільна і незливна. Варто звернути увагу на те, що поняття «нероздільна» і «незливна» не є протилежними. Перше

говорить про те, що три Особи існують лише разом, а друге – про те, що вони якісно різні.

• Взаємодія. Три Особи перебувають у передвічній взаємодії, про яку нам відомо лише те, що Син народжується, а Св. Дух виходить від Отця. Властивість взаємодії слід особливо підкреслити, адже у взаємодіючих і невзаємодіючих об'єктів логіка може виявитися абсолютно різною. Властивість взаємодії стоїть дещо окремо, відрізняючись від усіх інших, оскільки перші п'ять властивостей володіють якістю визначеності й «статичності», вони чітко говорять про стан, в той час як остання відображає факт існування деякого «процесу». Шосту властивість можна назвати суто логічною і тому, що вона відображає життя Бога «в собі»⁴.

У зв'язку зі сказаним стає зрозумілим постулат християнства про триєдність Бога. Кожна з частин триєдиного Бога є компонентом єдиної системи централізованого управління Всесвітом та його елементами. Втрата чи відокремлення одного з них веде до втрати змісту первісного задуму побудови трикомпонентної керуючої схеми.

Ідеєю триєдності просякнута не тільки духовна сфера. Вона має місце в багатьох наукових і практичних дисциплінах. Зокрема, геометрична фігура – трикутник є найбільш стійкою до зовнішніх механічних впливів між усіма іншими геометричними фігурами.

У літературі зустрічається вкрай мало відомостей про вплив на керований об'єкт неоднорідного керуючого сигналу, що формується трьома компонентами. На жаль, це питання ще мало вивчене. Деякі автори справедливо підкреслюють, що властивістю тріади є більш співставлення, об'єднання, зрощування, ніж протиставлення, розщеплення, відштовхування⁵. Тобто важливою її властивістю є цілісність. Мабуть тому для зберігання програми розвитку цілісного організму на рівні генетичних носіїв інформації ДНК і РНК використано кодування за допомогою комбінацій трьох нуклеотидів.

На рівні клітини відомості про трикомпонентний принцип управління її функціями вкрай недостатні. Зокрема, В.А. Тичинін⁶ опосередковано торкається зазначеної проблеми, вивчаючи вплив на адаптивність клітини до шкідливого впливу одного реагенту, а також комплексу, що складається з різних сполучень двох і трьох шкідливих реагентів, обраних з того ж самого переліку.

Автор, не без суттєвих підстав, вважає, що кожній клітині в якихось вихідних «основах» складності притаманна побудова фундаментальних особливостей реактивності цілісного організму. Тому, виявляючи деякі

особливості реактивності клітини, можна поповнити знання про реактивність цілісного організму, оскільки в кожній клітині дотримуються принципи регуляції і зберігаються основні особливості реактивності цілісного організму. Його робочою гіпотезою є припущення, що якщо агресивних подразників кілька, то не виключена роль впливу самої їхньої кількості.

У статті описане дослідження, відповідно до якого вивчалася фагоцитарна функція нейтрофілів крові, за якою судили про їхню реактивність при впливі хлоридів металів: марганцю, заліза, міді і нікелю і різних їхніх сполучень по два і три компоненти. У результаті проведених досліджень автор доходить висновку, що активація адаптаційних механізмів, ініційована впливом на нейтрофільну клітину крові трьох хлоридів металів, є більш ефективною, ніж дія одного чи двох компонентів. Як бачимо, тут уже не згадуються окремі метали чи їхні сполучення, а говориться тільки про кількість гетерогенних компонентів, що впливають.

Пояснюючи отримані результати, В.А. Тичинін припускає, що організація «базисної» реактивності нейтрофілів, зокрема до хімічних подразників, включає одночасний вплив трьох домінуючих подразників. У випадку, коли у впливі на клітину беруть участь не три, а тільки два чи один подразник, така реактивність нейтрофілів, не використавши весь потенційний резерв адаптації, може виявитися більш слабкою. Таким чином, тільки три регулюючих основи більш ефективно здійснюють вплив на клітину.

Живий організм є завжди єдиним. Функції кожної з його підсистем організуються таким чином, щоб не заважати діяльності інших. Потрібно підкреслити, що в функціональній системі, яка є основою побудови керуючих впливів в організмі, окремі її компоненти не тільки взаємодіють, але й взаємодопомагають один одному в процесі функціонування, спрямованого на отримання корисного для системи результату⁷. Тому окремі дії цих компонентів інтегруються в єдину функцію управління організмом, взаємодоповнюючи свої «зусилля». Така взаємодія компонентів обумовлює цілісність організму. Потрібно чітко розуміти, що результат є дуже складним комплексним поняттям. Він ґрунтується на резервах і можливостях організму, сформованих в процесі минулої життєдіяльності, на основі моделі майбутнього обов'язково ураховує корисність організованих перетворень, а також частково або повністю здійснюється тут і тепер.

Виявлено, що всі функціональні системи, незалежно від рівня їх організації і кількості утягнутих компонентів організму, завжди мають

однакову архітектуру. Базисними структурами функціональної системи є: аферентний синтез, акцептор результатів дії та прийняття рішення⁸.

Аферентний синтез – це процес відбору, співставлення й синтезу різноманітних аферентних потоків збуджень, завдяки яким організм із множини внутрішніх і зовнішніх подразників відбирає головне для формування цілі поведінки. Як видно з наведеного визначення, аферентний синтез збирає інформацію про минулі події. При цьому час реалізації процесу аферентного синтезу ніби тече в напрямі від минулого до теперішнього.

Акцептор результату дії – це процес, що має властивість передбачення майбутнього. У цьому випадку напрям руху часу здійснюється ніби від майбутнього до теперішнього.

Прийняття рішення – це процес вибору потрібної реакції при формуванні поведінкового акту, що завершується виробленням виконавчої команди й передачу її в моторну кору головного мозку. Прийняття і виконання рішення здійснюється в теперішньому часі. Проте стадія функціональної системи, яка називається акцептор результатів дії, виникає після стадії прийняття рішення.

Якщо розглядати дію керуючих компонентів в організмі, то доречно буде згадати про біблейський план побудови організму людини – він створений по образу і подоби Бога. Тобто можна думати, що принципи керуючої системи організму, основним елементом якої є головний мозок, так само ефективні, як і в Бога. Тому вивчаючи функції головного мозку, можна одержати певну інформацію про організацію ідеального управління.

У цьому плані фізіологічна наука дає нам багато інформації для міркувань. Як відомо, головний мозок людини складається з двох півкуль. Ліва півкуля обробляє інформацію дискретно, послідовно, аналітично⁹. Ця півкуля виділяє окремі ознаки цілого, реалізуючи індуктивно-аналітичну стратегію обробки інформації. Права півкуля обробляє інформацію цілісно, одночасно, синтетично, реалізуючи дедуктивну стратегію обробки інформації. Автор вважає, що права півкуля перевершує ліву в сприйнятті і побудові об'ємних зв'язків і обробці складних конфігурацій, у сприйнятті зв'язків між окремими компонентами і всією конфігурацією. Є багато доказів на користь гіпотези про спеціалізацію півкуль при формуванні такої важливої функції організму як емоції і вироблення їх забарвлення¹⁰. Вважається, що ліва півкуля спеціалізується на обробці позитивних, а права – негативних емоцій. Права півкуля зв'язана зі сприйняттям неприємного і жахливого, а ліва – приємного і смішного. Не тільки характер одержуваної інформації, але і спосіб її обробки, а також наявність умов

для адекватного відображення цієї інформації визначають забарвлення виникаючих емоцій.

Роль емоцій у житті людини величезна. Вони визначають цілісну поведінку організму, мобілізацію широкого кола адаптивних програм для організації різних форм реагування на зміну умов середовища. При цьому взаємодія двох півкуль головного мозку інтегрується в третю – єдину реакцію організму на зовнішні впливи. Якщо розвивати цю думку далі, то доречно буде згадати зауваження В. І. Вернадського відносно дисиметрії: «Треба відзначити основне положення, висунуте Кюрі, яке можна розглядати як один з основних принципів логіки науки – розуміння природи. Воно полягає в тім, що дисиметрія може [викликатися] тільки причиною, що сама уже володіє цією дисиметрією»¹¹. Подібне викликає подібне. Очевидно, у нашому випадку можна розвинути цю думку в такий спосіб: якщо є дисиметрія мозку, то, виходить, є дисиметрія того системоутворюючого фактору, завдяки якому функціонує мозок.

Людина існує в часі, її існування визначається часом. Не дарма у Біблії говориться: «І звернувся я, і бачив під сонцем, що не моторним дістається успішний біг, не хоробрим – перемога, не мудрим – хліб, і не в розумних – багатство, і не майстерним – прихильність, але час і випадок для всіх їх» (Екк., 11). Відомо, що міжпівкульна інтегративна взаємодія особливим чином розвивається в часі. Відзначається, що на початкових етапах обробки інформації обидві півкулі функціонують одночасно і відносно незалежно¹². Тільки на більш пізніх стадіях цієї взаємодії виникають процеси координації й інтеграції спільної активності.

Але є і інша площина розгортання подій в головному мозку в часі. Це специфічна часова організація роботи півкуль, що визначає властивості цілісної поведінки людини. Вченими була сформульована гіпотеза, відповідно до якої в парній роботі півкулі мозку в більшості людей функціонують асиметрично в часі: праве – у дійсному часі з опорою на минуле, ліве – у сьогоденні зі спрямованістю в майбутній час¹³.

Автори припускають, що зазначена специфіка роботи півкуль мозку виявляється рухливою, мінливою, сприяючи формуванню найбільш адекватних конкретних умов функціонування психічних станів людини. При цьому: «Минуле у свідомості суб'єкта є тільки тому, що є почуттєві образи колишніх сприйнять; вони органічно спаяні один з одним, один без одного неможливі. ... Майбутній же час суб'єкта – це час ймовірних завершень психомоторних його діяльностей; можлива безліч варіантів їхніх результатів, і ці результати очікуються тільки в майбутньому часі»¹⁴.

Важливим для здійснення ефективної психічної діяльності є те, що в напрямі від теперішнього до минулого формуються психосенсорні процеси (залежні від правої півкулі мозку), а від теперішнього до майбутнього реалізується психомоторна діяльність, абстрактне пізнання людини (залежні від лівої півкулі мозку). Теперішній час ніби «зв'язує» і «протиставляє» минуле і майбутнє одне одному. Таким чином, асиметрія мозку припускає наявність різноспрямованої обробки інформації: від теперішнього до минулого і від теперішнього до майбутнього, що поетапно інтегрується в єдиний психічний процес.

Існують думки, співзвучні з викладеними в розглянутій гіпотезі, але сформульовані в загальному філософсько-релігійному контексті. Ці ідеї ще в IV ст. були висловлені Августином. Він писав: «Вірніше було б, мабуть, говорити так: є три часи – теперішнє минулого, теперішнє теперішнього і теперішнє майбутнього. Ці три часи існують у нашій душі, і ніде в іншому місці я їх не бачу: теперішнє минулого – це пам'ять; теперішнє теперішнього – його безпосереднє споглядання; теперішнє майбутнього – його чекання. ... Але звідкіля, яким шляхом і куди йде час, поки ми його вимірюємо? Звідкіля, як не з майбутнього? Яким шляхом? Тільки через теперішнє. Куди, як не в минуле?»¹⁵.

Як видно з наведеної цитати, думка про наявність різного функціонального навантаження на час і різна спрямованість його плину була сформульована ще в IV сторіччі і стала геніальним здогадом про існування структур, що є субстратом для реалізації різних напрямів перебігу часу.

Аналізуючи вищезгадані фізіологічні дані про структурно-функціональні особливості переробки інформації в мозку людини, можна вже на цьому етапі нашого дослідження сформулювати принципи побудови ідеальної моделі управління складним об'єктом, яким є людський організм. У цій моделі явно просліджуються три компоненти: півкулі мозку, що мають різні функції і по-різному функціонуючі в часі, а також виконавчий компонент, безпосередньо реалізуючий процес керування організмом.

Інтерпретуючи Августина, їх можна назвати: права півкуля – «теперішнє минулого» і ліва півкуля – «теперішнє майбутнього». Функція третього компонента теж прозора – це інтегруючо-виконавча роль. Такий компонент діє тепер і зараз, тому його можна назвати «теперішнє теперішнього». Структурним субстратом цього компонента (чи принаймні його частиною) є вегетативна нервова система, головною функцією якої є керування основними життєвими процесами організму.

Якщо бути послідовним і згадати раніше висловлену тезу, що подібне народжує подібне, то необхідно відзначити складну дихотомічну побудову

вегетативної нервової системи. Вона складається із симпатичного і парасимпатичного відділів. Їхні функції трохи різняться. На деякі органи симпатичний і парасимпатичний відділи нервової системи впливають, будучи функціональними антагоністами.

Можна і далі розвивати думку про регулюючі впливи на окремі органи, але в даному випадку нас цікавить реакція цілісного організму. Тому далі доцільно розглянути новий, більш високий рівень – функціонування цілісного живого організму. Тут потрібно зробити кілька зауважень. Якщо розглядати проблему становлення управління живим організмом з позицій еволюційної теорії, то можна з великою імовірністю стверджувати, що серед організмів у процесі стихійного добору, що відбувався і, мабуть, відбувається тепер, повинні були вижити ті, у яких виникла здатність до передбачення наступних подій і адекватного на них реагування. У цьому і полягає суть адаптації. На основі порівняння передбаченого моделюючими механізмами майбутнього зі станом організмів у минулому, ними вибираються шляхи раціональної поведінки, що дозволяє вижити в умовах довкілля, яке постійно змінюється.

Нагадаємо, що найбільш розвинена в даний час теорія функціональних систем¹⁶ постулює наявність в організмі спеціального апарату – акцептора результату дії, за допомогою якого на основі минулого досвіду і поточного стану живої системи здійснюється моделювання і прогноз майбутніх змін її функцій. Це сприяє наступній мобілізації ресурсів організму для адаптації до виконання певної роботи.

Як досліджувану функцію організму був обраний серцевий ритм, що адекватно відбиває характер адаптації серцево-судинної системи в процесі життєдіяльності, може бути чітко кількісно вимірюваний і в меншому ступені, ніж поведінкові реакції, підданий усвідомленому регулюванню¹⁷. Вивчення функціонування серцево-судинної системи в «минулому» і «майбутньому» проводилося за допомогою спеціально сконструйованих функцій ймовірності, винайдених на основі ретроспективного аналізу, зареєстрованого в процесі змінних досліджень кардіоритму. Ступінь подібності функцій ймовірності, які у більшій мірі відображали «минуле» і «майбутнє», виступала характеристикою жорсткості (при високій подібності) чи гнучкості (при низькій кореляції) дії керуючих функцій організму.

Було встановлено, що в процесі роботи вдень і вночі подібність зазначених функцій після дозованого розумового навантаження закономерно збільшується (коефіцієнт кореляції підвищується), що свідчить про тенденцію до розвитку більш жорсткого керування організмом процесів

стабілізації працездатності при поступовому формуванні втоми. В міру зниження функціональних резервів організм людини усе більш спрямовується на використання жорстких генетично обумовлених і набутих в процесі життєдіяльності програм. Таким чином, на рівні активної життєдіяльності, наприклад у процесі праці, спостерігається трансформація управлінських алгоритмів: на початку робочої зміни – час тече як би від майбутнього до теперішнього (гнучке урахування передбачуваних організмом подій при наявності великих фізіологічних резервів, коли є можливості обирати різні шляхи вирішення проблеми), а наприкінці – від минулого до теперішнього (застосування жорстких програм реагування при виснаженні фізіологічних резервів організму).

Наявність такого феномена може свідчити на користь існування багатокомпонентної моделі управління на рівні цілісного організму людини: є компонент, що враховує минулі зміни організму і його майбутні стани. Дія цих компонентів інтегрується і реалізуються певними механізмами в теперішньому.

На рівні популяції живих організмів можна простежити аналогічні закономірності. Вони виявляються наприклад при формуванні статевої структури популяції. Ідея еволюції цієї структури має на увазі існування двох механізмів: збереження (підтримки існуючої структури) і зміни¹⁸. Автор вважає, що для збереження «процвітання» популяції необхідно увесь час допускати «конфліктну» ситуацію, коли системі, з одного боку, потрібно бути «подалі» від середовища (елемент збереження), а з іншого «ближче» (елемент урахування змін у зовнішньому середовищі). У цьому випадку підвищення стійкості існування популяції досягається за рахунок її диференціації, тобто поділу функцій системи на консервативну й оперативну.

Розглядаючи статеву диференціацію в такому плані, можна вважати, що завданням жіночої статі є збереження накопиченої в процесі філогенезу сприятливої генетичної інформації, а чоловічої статі – оперативний зв'язок із середовищем для одержання і передачі популяції нової інформації. В. А. Геодакян вважає¹⁹ і на численних прикладах підтверджує, що «... усі наявні розбіжності у поведінці послідовно сприяють реалізації цієї основної ідеї. Одержання інформації від середовища для популяції зводиться до того, що від шкідливого фактора середовища якісь особи гинуть, інші цілком чи частково утримуються від участі в розмноженні, тоді як треті, самі пристосовані до даного шкідливого фактора середовища, отримують можливість залишити більше число нащадків. У результаті цього популяція уникає шкідливого фактору середовища – еволюціонує». Таким чином,

популяція «платить» за інформацію щодо змін середовища переважно загибеллю частини чоловічої статі. Саме тому в екстремальних, швидкоплинних умовах середовища, повинні підсилюватися патріархальні тенденції, а в стабільних – матріархальні.

Цікаво, що статеві розбіжності виявляються й в асиметрії півкуль мозку, й у наявності психологічного статевого диморфізму²⁰. Більшість дослідників вважають, що тенденція до асиметрії двох півкуль сильніша в чоловіків; спостерігаються різні здібності і схильності чоловіків (просторово-зорові здібності, гра в шахи, формування музичних композицій, винахідництво й інша творча діяльність) і жінок (вербальні здібності, швидкість мови, правопису, навички читання, короткочасна пам'ять, нюх тощо). Спритність пошуку рішень у чоловіків орієнтована на майбутнє; жінки ж успішніше удосконалюють вже вирішені задачі, тобто більше зв'язані з минулим.

У популяційному аспекті чоловічу стать можна розглядати як еволюційний «авангард» популяції, що показує майбутній напрям еволюції²¹. Це призводить до того, що чоловічої статі більшою мірою торкаються еволюційні перетворення.

Таким чином, і на популяційному рівні можна простежити три компоненти управління життєспроможністю популяції: чоловічий – спрямований у майбутнє, жіночий – спрямований у минуле – покликаний стабілізувати досягнення популяції і третій – який синтезує компромісний оптимум між змінами, що привносяться чоловіками, й урівноваженістю, обумовленою жінками. При цьому хід часу в чоловічій частині популяції спрямований ніби від майбутнього до сьогодення, а в жіночій – від минулого до сьогодення. Синтезоване компромісне буття популяції формується в сьогоденні.

Інший більш високий рівень – рівень організації суспільного виробництва варто проаналізувати на основі розгляду найбільш розроблених технологій організації виробництва, застосовуваних у США («виштовхуючий» тип виробництва) і Японії («витагаючий» тип виробництва)²².

Суть принципу «виштовхування» засновано на доведенні планованих обсягів і номенклатури виробів до ділянок, які знаходяться на початковому етапі виробництва, де здійснюється виготовлення різних матеріалів, деталей, вузлів доти, поки не буде отриманий потрібний обсяг продукції. Надалі починають випускати більш складні вироби наступні ділянки, які використовують зроблені раніше елементи. Технологічний процес завершується випуском продукції в складальному цеху. При такій організації виробництва час рухається як би з минулого в сьогодення: плани поступово

реалізуються від елементів цілісного виробу (найбільший обсяг роботи реалізується в минулому) до самого виробу.

На японських підприємствах інформація про плановану потребу випуску визначеної номенклатури виробів надходить відразу на складальну ділянку, що завершує процес виробництва. Потім відомості про запланований на «сьогодні» випуск виробів, трансформуючись згідно з потребами різних етапів цього процесу, досить швидко пронизують усі ланки технологічного ланцюжка. Уже через невеликий проміжок часу починається активний рух потрібних партій тільки що виготовлених елементів продукції до завершального на складальному етапі виробництва. За допомогою описаного прийому здійснюється «витягування» елементів продукції з попередніх за технологічною схемою ділянок підприємства. Тут рух часу здійснюється ніби з майбутнього («сьогоднішні» плани виготовлення продукції) у сьогодення (здійснення зборки цілісного виробу) – майбутнє наближається до сьогодення.

У практиці звичайно не зустрічається рафінованих чистих «витягаючого» і «виштовхуючого» типів виробництва. На підприємствах США і Японії типи виробництва є змішаними, але асиметричними убік одного з типів. Тут також можна визначити три компоненти організації управління: «витягаючий», «виштовхуючий» і об'єднуючий обидва – принципи організації виробництва.

На рівні державного управління вже тривалий час найбільш розповсюдженою є, обґрунтована свого часу Ш. Монтеск'є і його наступниками, модель «трьох гілок влади». За такої моделі в демократичній державі влада поділяється між судовою, законодавчою та виконавчою «Гілками». Отже, за ознаками попередньо описаних моделей управління, судова влада виступає як найбільш консервативна, адже вона має справу із вже сформованим правовим полем. Тобто – судова влада є втіленням «сьогодення минулого» – сучасного практичного застосування того правового досвіду, який набуто в минулому і зафіксовано в чинному праві.

Законодавча влада, діючи у сьогоденні, лише формує нове правове поле, її діяльність спрямовано в майбутнє. Таким чином законотворча діяльність втілює в собі «сьогодення майбутнього».

Інтегруючим фактором майбутнього втілення минулого досвіду виступає уряд – виконавча влада. Власне, тільки виконавча влада діє, як то кажуть, «тут і зараз», і лише її управлінська діяльність матеріалізується з рештою у вигляді кінцевого продукту суспільного споживання. Виконавча влада є втіленням «сьогодення теперішнього».

Як бачимо, найдосконаліша на сьогодні модель побудови державного управління несе в собі не лише прагматичні, а й деякі сакральні ознаки, притаманні Святій Трійці. Як Єдиносущний Бог керує всесвітом, так і держава виступає керівником й інтегратором суспільства. Держава є трипостасною, адже виступає як поєднання трьох «гілок», трьох видів влади. Держава є єдиносущною, адже її управлінський вплив на суспільство може здійснюватися лише як поєднання усіх трьох впливів. Держава є єдинородною, адже має єдине джерело усіх трьох видів державної влади – народ. Держава є неподільною – ніхто не може узурпувати державну владу, всі три «гілки» державної влади можуть діяти лише в комплексі – втрата будь якої з них призведе до розпаду держави. Державна влада є специфічною – кожній із гілок влади притаманні властиві лише їй функції. Держава є соприсносущною – усі три гілки влади діють спільно і одночасно.

На більш високому – політичному рівні організації суспільства бачимо ознаки все тієї ж триєдної моделі управління. Щоправда, тут ці ознаки не настільки яскраво виражені й чітко конституційовані. Ідеальна модель плюралістичної політичної системи передбачає наявність елементів консервативного, прогресивного і компромісного спрямування.

Політична діяльність консервативних сил у сьогоднішній спрямована ніби в минуле, на повернення попередніх політичних цінностей, або принаймні – на збереження «статусу кво». Прогресивні сили прагнуть до активного реформаторства – їх сьогоднішня спрямована у майбутнє. При суттєвій перевазі одної з цих політичних сил суспільство починає рухатися «по колу». При наявності відносного паритету крайніх сил – суспільство кидає із крайності в крайність. Лише наявність в політичній системі дієвого інтегратора – таких політичних сил, що схильні до компромісу і прагнуть діяти «тут і зараз», можливим стає гармонійний розвиток. Як бачимо з прикладів політичної історії й сучасності – найбільшої стабільності та ефективного розвитку досягають ті суспільства в яких, при наявності політичного плюралізму, владу здійснюють політичні сили центристського «компромісно-консенсусного» спрямування й потужно розвинений так званий «середній клас» – верства, спрямована водночас на досягнення стабільності й на подальший розвиток.

Отже, у високорозвиненому демократичному суспільстві має гармонійно функціонувати триєдність трипостасності держави, триєдність трипостасності політичної системи й триєдність трипостасності суспільного устрою в цілому.

Тепер, коли ми проаналізували механізми управління, що реалізуються на всіх основних структурних рівнях організації світу: молекулярному, клітинному, організменому, популяційному, суспільно-виробничому, державно-управлінському, громадсько-політичному, можна знову повернутися до метафізичного, духовного рівня.

Основним висновком попереднього матеріалу є те, що на всіх розглянутих рівнях структурної організації світу виявляється той самий принцип управління – дихотомічна й асиметрична схема прийняття рішення, доповнена інтеграційно-виконавчим компонентом, що нагадує гегелевську тріаду: (теза ~ антитеза ~ синтез).

Саме в такий спосіб виявляється дія трикомпонентної схеми управління. Причому реалізація прийнятого рішення та функціонування окремих підсистем здійснюється на основі правила, яке є фундаментальним у буддистській релігії, що декларує пошук «середнього шляху». Такий «середній шлях» неявно спостерігається і в християнстві. Він виявляється через гармонійне сполучення впливу Бога Отця і Бога Сина через безпосередні дії Святого Духа, оскільки протиріч між ними нема і не може бути. Недарма Августин констатує: «Я упевнений у тім, що кажу – звичайно, «Божого ніхто не знає, крім Духа Божого»²³. Кожна з перелічених основ божества християнської релігії має свої функції й існує в нерозривній взаємодії з іншими основами. Кожна з основ не діє самотійно і не може бути виключена з контексту ухвалення управлінського рішення.

Було б дивним, якби головна трикомпонентна ідея управління світом не відбивалася у символі християнської віри – хресті, що вінчає собою храми усіх християнських конфесій.

Якщо розглядати зображення хреста з погляду сучасної теорії управління графічно, то він є символічним зображення розглянутої нами трикомпонентної моделі управління.

Причому присутність симетричних компонентів ухвалення рішення – Бога Отця і Бога Сина, позначено на горизонталі хреста, а інтеграційно-виконавча частина реалізації рішення представлена його вертикаллю. Оскільки Святий Дух є рівноправний Бог, то вертикальна частина хреста «захоплює» такий же простір, як і дві горизонтальні. Вертикальна частина хреста як би відбиває «середній шлях», що визначається дією всіх трьох компонентів цієї моделі. Причому «вектор», тобто «поле дії» цього компонента, спрямований вниз – на землю. Звідси стає ясним і зміст сатанинського символу – переверненого хреста, коли дія трьох божественних сил спрямовано нагору, тобто на небо – джерело цих сил.

Виходячи з принципу, що подібне породжує подібне, можна припустити деякі властивості компонентів моделі, спираючись на їхні характеристики, виділені в процесі обговорення схеми управління. Стабілізуючою властивістю в цій моделі може володіти Бог Отець. Йому притаманні риси творця, що спирається у своїх діях на минуле творіння світу. Тому він представляє компонент, умовно позначений у моделі як теперішнє минулого. Оперативним компонентом, спрямованим у майбутнє, що інтерпретується як «кінець світу», є Бог Син, що представляє компонент моделі – теперішнє майбутнього. Виконавчим компонентом, що бере участь у розробці і виконує розроблене трикомпонентним і асиметричним утворенням рішення, є Святий Дух (компонент, названий теперішнє сьогодення).

Ми розуміємо певну неоднозначність такого тлумачення «спеціалізації» дій різних компонентів Триєдиного Бога. Однак у рамках початого дослідження, спираючись на виділений у всіх розглянутих структурних рівнях існування світу єдиний системоутворюючий фактор, що формує управлінські дії в цілому світі, можна з великою долею впевненості говорити про специфічні функції компонентів розглянутої трикомпонентної єдиної моделі управління.

Важливою особливістю функціонування цієї моделі є стосунки різних її компонентів одночасно. Єдиний Бог існує поза часом. Він нескінченний у часі. Однак наше довкілля кінцеве. Тому важливо вирішити питання про співвіднесення нескінченного Бога і кінцевого світу. У цьому сенсі, на наш погляд, конструктивною є ідея Августина про розподіл шкали часу на три частини: теперішнє майбутнього, теперішнє сьогодення і теперішнє минулого.

Бог, що існує поза часом, завжди перебуває в сьогоденні. Навколишній світ має шкалу часу, де існує теперішнє, минуле і майбутнє. Тому на кожному з розглянутих структурних рівнів світу повинне враховуватися перебування Бога тільки в сьогоденні і перебування створеного їм світу в дійсному минулому і майбутньому.

Цю особливість враховує трикомпонентна модель управління, в якій кожному компоненту відповідає визначений відрізок на часовій шкалі для світу і вся часова шкала (чи її повна відсутність) для Бога. Тут враховується умовний напрям перебігу часу при взаємодії Бога зі світом: теперішнє минулого (від минулого до теперішнього – Бог Отець), теперішнє майбутнього (від майбутнього «кінця світу» до теперішнього – Бог Син), теперішнє сьогодення (здійснення волі триєдиного Бога Святим Духом, що теж існує поза часом, але завжди

виконує волю триєдиного Бога тут і зараз, тобто – діючий у теперішньому Святий Дух).

У філософській літературі існують інші моделі триєдності Бога²⁴. Зокрема, запропоновано оригінальну геометричну модель, де кожна з іпостасей Бога відбивається у вигляді ортогонального вектора, зображеного в тривимірному просторі. Причому виділяється ряд логічних властивостей цієї моделі, що відповідають однойменним властивостям Трійці: триєдність, єдиносущність, неподільність, соприсносущність, специфічність, взаємодія.

Наслідуючи Б. В. Раушенбаха, проаналізуємо ці властивості співвідносно запропонованої нами трикомпонентної моделі:

1. Триєдність. У моделі, зображеної у вигляді хреста, триєдність відображена як результуюча дія всіх її складових.

2. Єдиносущність – однакове представлення всіх трьох складових моделі.

3. Неподільність. Виключення якої-небудь зі складових порушило б єдину структуру моделі. Тільки їхня спільна дія може привести до реального ефекту.

4. Вічна спільносущність – усі компоненти моделі існують одночасно і разом.

5. Специфічність – відбиває специфічні властивості кожного компонента моделі.

6. Взаємодія, визначається наявністю однієї складової, яка реалізує вплив усіх трьох.

Крім того, запропонована модель визначає нові властивості її компонентів, що більш точно описують реальні процеси, які відбуваються на всіх розглянутих рівнях структурної організації світу. Вона дозволяє інтерпретувати символ християнства – хрест. Конкретизує специфіку функцій усіх трьох складових моделі, припускає наявність асиметрії дії визначених єдиносущних компонентів.

Протягом тисячоліть, важким шляхом проб і помилок, людство прямує до ідеальної моделі самоуправління. Поряд з тим, через богооткровення, йому вже давно передано сакральний символ універсальної моделі управління у вигляді Святої Трійці. Ідеальний векторний графік функціонування цієї моделі сакралізовано у вигляді хреста. Отже, ця модель не лише освячена, а й власне застосована вищими силами при творенні світу та надалі застосовується при управлінні ним.

Чи доводить все вищевикладене істинність християнського вчення про Божественну Святу Трійцю, чи ні – залишається справою світогляду

кожного. В даному випадку автори не ставили за мету доведення цього постулату. Чи втілилася у сакральному символі Святої Трійці богооткровення мудрість, або мудрість неземних цивілізацій, або досвід усіх минулих поколінь людства? Осягнути це людський розум напевно ще не в змозі. Але застосовувати надалі цю універсальну модель управління, оскільки вона у нас вже є і діє, варто й потрібно.

- ¹ Флоренский П. Столп и утверждение Истины / Павел Флоренский . – М. : Академический проект. Гаудеамус, 2012. – 912 с., – С. 52.
Флоренский П. Иконостас. Авторский сборник / П. А. Флоренский. – М. : Мир книги, Литература, 2010. – 464 с.
- ² Кузанский Н. О видении бога : Сочинения в двух томах / Николай Кузанский. – Т. 2, 1980. – 471 с.
- ³ Гегель Г.В.Ф. Лекции по философии религии / Георг В.Ф. Гегель // Философия религии. – М. : Мысль, 1977. – Т. 2. – 573 с.]
- ⁴ Раушенбах Б.В. Логика троичности / Б.В. Райшенбах // Вопросы философии. – 1993. – № 3. – С. 62–70.
- ⁵ Баранцев Р.Г. Системная триада – структурная ячейка синтеза / Р.Г. Баранцев // Системные исследования. Методологические проблемы. Ежегодник – 1988. – М. : Наука. – 1989. – С. 193–209.
- ⁶ Тычинин В.А. Об одной особенности адаптации к химическому повреждению на примере фагоцитарных реакций нейтрофилов крови / В.А. Тычинин // Гигиена труда и профессиональные заболевания. – 1991. – № 12. – С. 32–34.
- ⁷ Анохин П.К. Избранные труды. Философские аспекты теории функциональной системы / П.К. Анохин. – М. : Медицина. – 1978. – 400 с.
- ⁸ Анохин П.К. Избранные труды. Философские аспекты теории функциональной системы / П.К. Анохин. – М. : Медицина. – 1978. – 400 с.
- ⁹ Ильюченко Р.Ю. Динамическая полушарная асимметрия – основа адекватного восприятия, оценки информации и приспособления человека к внешнему миру / Р.Ю. Ильюченко // Взаимодействие полушарий мозга у человека: установка, обработка информации, память. – 1989. – Новосибирск : Наука. – С. 6–12.
- ¹⁰ Афтанас Л.И. Взаимодействие полушарий мозга в процессе анализа поступающей информации / Л.И. Афтанас // Взаимодействие полушарий мозга у человека: установка, обработка информации, память. – 1989. – Новосибирск : Наука. – С. 12–31.
- ¹¹ Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление. Книга вторая / В.И. Вернадский. – М. : Наука. – 1977. – 191 с.
- ¹² Dimond S.J., Beaumont J.G. Experimental studies of hemisphere function in the human brain // Hemispheris function of the human brain. – N. Y. : Halstead Press, 1974. – P. 48–88.
- ¹³ Брагина Н.Н. Функциональные асимметрии человека / Н.Н. Брагина, Т.А. Доброхотова. – М. : Медицина. – 1988. – 240 с.
- ¹⁴ Брагина Н.Н. Функциональные асимметрии человека / Н.Н. Брагина, Т.А. Доброхотова. – М. : Медицина. – 1988. – 240 с.

- ¹⁵ Августин А. Исповедь / Блаженный Августин. – М. : Изд-во Ренессанс. – 1991. – 488 с.
- ¹⁶ Анохин П.К. Избранные труды. Философские аспекты теории функциональной системы / П.К. Анохин. – М. : Медицина. – 1978. – 400 с.
- ¹⁷ Кальниш В.В. Час і адаптація / В.В. Кальниш // Вісник АНУ. – 1996. – № 11. – С. 87–91.
- ¹⁸ Геодакян В.А. Эволюционная логика дифференциации полов / В.А. Геодакян // Математические методы в биологии. – К. : Наукова думка. – 1977. – С. 84–106.
- ¹⁹ Геодакян В.А. Эволюционная логика дифференциации полов / В.А. Геодакян // Математические методы в биологии. – К. : Наукова думка. – 1977. – С. 84–106.
- ²⁰ Геодакян В.А. Системный подход и закономерности в биологии / В.А. Геодакян // Системные исследования. Методологические проблемы. Ежегодник 1984. – М. : Наука, 1984. – С. 329–338.
- ²¹ Геодакян В.А. Системный подход и закономерности в биологии / В.А. Геодакян // Системные исследования. Методологические проблемы. Ежегодник 1984. – М. : Наука, 1984. – С. 329–338.
- ²² Шонбергер Р. Японские методы управления производством. – М.: Экономика. – 1988. – 251 с.
- ²³ Августин А. Исповедь / Блаженный Августин. – М. : Изд-во Ренессанс. – 1991. – 488 с.
- ²⁴ Раушенбах Б.В. Логика троичности / Б.В. Райшенбах // Вопросы философии. – 1993. – № 3. – С. 62–70.

SUMMARY

**Valentin Kalnysh,
Yuri Kalnysh**

Holy Trinity as a sacred symbol of universal model of the management universe

The study, whose results are presented in this article was to identify the functioning of the individual components of universal management model presented in Christianity as a sacred symbol – Holy Trinity, based on analysis of the functioning of the hierarchy of real systems of different nature.

Keywords: Holy Trinity, God the Father, Son, Holy Spirit management role.